

УДК [33+008] : 1

Світлана СІРЕНКО

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ КУЛЬТУРИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Обґрунтовано зв'язок між державною фінансовою підтримкою сфери культури і процесами формування сталого суспільства, зокрема суспільної свідомості українців. Визначено, що державне фінансування є одним із чинників подібних процесів. Доведено необхідність державного фінансування сфери культури, наведено аналіз ситуації з цього питання в деяких країнах світу та в Україні, систематизовано існуючі моделі фінансування сфери культури, виявлено доцільність тих чи інших джерел фінансування культури і мистецтва. Визначено два основних змістових тлумачення сфери культури: з позиції економічної теорії – як галузі виробництва; з позиції теорії фінансів – як інвестиції в майбутнє нації і країни.

Ключові слова: державне фінансування, джерела фінансування, економіка культури, культурні цінності, суспільна свідомість.

Светлана СІРЕНКО

Государственное финансирование сферы культуры как фактор формирования и развития общественного сознания украинцев

Обосновано связь между государственной финансовой поддержкой сферы культуры и процессами формирования устойчивого общества, в частности общественного сознания украинцев. Определено, что государственное финансирование является одним из факторов подобных процессов. Обоснована необходимость государственного финансирования сферы культуры, приведен анализ ситуации по этому вопросу в некоторых странах мира и в Украине, систематизированы существующие модели финансирования сферы культуры и выявлена целесообразность тех или иных источников финансирования культуры и искусства. Определены две основные содержательные трактовки сферы культуры: с позиции экономической теории – как сферы производства; с позиции теории финансов – как инвестиции в будущее нации и государства.

Ключевые слова: государственное финансирование, источники финансирования, экономика культуры, культурные ценности, общественное сознание.

Svitlana SIRENKO

State funding of culture as a factor in the formation and development of public consciousness of Ukrainians

During the active development of post-industrial society observed strengthening the role of information, knowledge and emotions. Culture in its nature contains all these components.

Therefore, in civilized countries culture gradually occupies a leading position in the market of intangible benefits. Usually it is an indicator of a high level of society, its consciousness, education, sustainability. In such conditions becomes actuality both the state support of cultural sphere in Ukraine, as the developing of mechanisms for its implementation.

The purpose – to determine the impact of the state funding of culture on the formation and development of social consciousness.

We conducted work on determination of necessity of state sponsorship of industry of culture, analyzed situations through this question in some countries of the world and in Ukraine, existent models over of financing of industry of culture and exposure of expediency of those or other sources of funding culture and art are here brought.

It is determined that the cultural sphere has two interpretations from a position of our study. First – from a position of the economic theory – as a field that aims at creating of a cultural product that can be bought or sold. Second – from a position of the theory of finance – it is the impact of cultural products that created for the formation of moral and spiritual human guise, his attitude towards the world and the events that occur; in other words – the funding of culture is equivalent investment in the future of the nation and the state.

Key words: *state funding, sources of funding, economy of culture, cultural values, public consciousness.*

JEL Classification: A11, A13, Z10, Z11, Z13.

Ще кілька десятиліть тому словосполучення “економіка культури” звучало дещо абсурдно. Історично склалося так, що економісти практично акцентували увагу на сфері культури, а дослідження цієї проблеми мало досить фрагментарний характер. Однак із розвитком постіндустріального суспільства, яке характеризується як суспільство засноване на знаннях (а знання – це, насамперед, інформація, що має практичну цінність та необхідна для досягнення конкретних результатів) та під впливом важелів ринкової економіки, постає питання фінансування окремих напрямів культури, необхідність державної фінансової підтримки при створенні та просуванні культурного продукту в соціум, і, як результат, впливу спожитого продукту культури на формування суспільної свідомості громадян.

Беззаперечним засновником “економіки культури”, як окремої ланки економічної

теорії можна вважати нобелівського лауреата У. Баумоля (W. Baumol), який у 1966 році разом з У. Боуеном (W. Bowen) видав у світ працю під назвою “Виконавчі мистецтва: економічна дилема”. Основна суть цієї праці полягає в тому, що в секторах економіки з відстаючою продуктивністю, до яких належить і економіка культури, витрати виробництва зростають швидше, ніж ціна на кінцевий продукт. Таким чином, ці сектори економіки, і конкретно виконавче мистецтво буде постійно потребувати додаткового фінансування як з боку приватного сектора, так і з боку держави [1].

Російський вчений А. Рубінштейн також присвятив багато своїх наукових праць питанням фінансування особливих продуктів людської діяльності, виробництво та споживання яких не підпадає під принципи ринкових відносин, та має супроводжуватись постійними державними інтервенціями. Так, у своїй статті “Економічний ана-

ліз “хвороби цін” опікуваних благ в сфері культури” він аргументовано доводить, що в різні часи та в різних державах завжди існували різні види “опікуваних благ”, обсяг виробництва яких визначався інтересами суспільства і дотувався державою. До одних із найбільш визнаних видів “опікуваних благ” належать продукти культури.

Метою цієї роботи було відтворення економетричної моделі “хвороби цін” та тестування на реальній статистиці деяких видів опікуваних благ, які створювали російські заклади мистецтва. Своїми дослідженнями А. Рубінштейн підтвердив, що в Росії, як і в багатьох інших державах, феномен “відставання продуктивності” є фундаментальною характеристикою діяльності закладів вищого мистецтва та музеїв [2].

Проблематикою фінансування та впливу економічної складової на розвиток культури та суспільства займалися і продовжують займатися багато вчених російської академії наук. Своїми дослідженнями вони доводять, що культура та культурні потреби населення змінюються під впливом часу. Так, в книзі “Європейська культура: XXI сторіччя” під редакцією Є. Водоп'янової йдеться про те, що культура сьогодні невіддільна як від технологічних аспектів організації соціуму, так і від процесів становлення нових ціннісних орієнтирів людини. До перших належать:

- розвиток сервісно-інформаційного сектору економіки, а також його домінуюче за масштабом та значущістю значення у виробництві;
- ресурсні пріоритети, які змінюються порівняно з індустріальним суспільством;
- високі технології та мережеві структури як основа прогресу соціуму;
- інноваційний характер еволюції суспільства.

Є. Водоп'янова наголошує, що для більшості населення майбутнє “цифрове століття” вирізняється зміщенням акцентів

з творчої на репродуктивну діяльність у всіх галузях – від алгоритмованого виробництва до науки та мистецтва [3].

Розглядаючи питання розвитку економіки культури, неможливо не приділити уваги працям професора Каліфорнійського університету Т. Скитовськи (Т. Scitovsky), який відомий своїм науковим доробком у різних галузях економіки. Серед багатьох економічних проблем він розглядав також питання економічної теорії культури. Так, одну зі своїх статей [4] присвятив питанням стереотипів, які склалися в США стосовно культурного споживання та їх відмінності від стереотипів в європейських країнах. Його хвилювало те, що обсяг культурного споживання середньостатистичного мешканця США вдвічі менший, ніж аналогічний показник середньостатистичного мешканця Західної Європи. Крім того, він зазначав, що американці віддають перевагу типово розважальним, легким жанрам мистецтва, орієнтованим, насамперед, на комфортне сприйняття і не вимагають розвиненого смаку та культури споживання. Він звертав увагу на те, що в американському суспільстві, яке традиційно сповідувало протестантські цінності, відбулася зміна пріоритетів. Тепер, як писав Т. Скитовськи (Т. Scitovsky), для американців єдиним достойним заняттям вважалось працювати та заробляти гроші, культура при цьому відійшла на задній план [4].

Аналогічні зміни в Україні почали спостерігатися з початку 90-х років минулого століття, коли на перше місце в суспільстві почали претендувати не найосвіченіші, найпрофесійніші в своїй сфері діяльності члени суспільства, які могли відбудувати нову країну на принципах свободи та справедливості, а ті, хто керувався принципами “хто сильніший, той і правий” та “гроші вирішують все”. Ці зміни не могли минути без наслідків в суспільстві, яке історично спо-

відувало християнські цінності. На жаль, все це вплинуло на події, які сьогодні відбуваються в Україні. І не останню роль в цій ситуації відіграла система фінансування культури. Такі висновки вкотре змушують замислитися над новими можливостями сучасного культурного простору та його впливом на людину в суспільстві.

Огляд попередніх публікацій дає підстави стверджувати, що в умовах ринкової економіки існування закладів культури, метою яких є зібрання, збереження та донесення до масового споживача національних культурних цінностей і традицій, відродження суспільної національної свідомості, не можливо без збалансованої дотаційної політики держави. Саме питання державної підтримки галузі культури лежить в основі теорії економіки культури. На сьогодні не вирішеними залишаються питання щодо необхідності державної підтримки культури; напрямків і механізмів її впровадження; обсягів державного фінансування культури оптимальних для сталого розвитку суспільства, збереження національної самосвідомості та національних культурних цінностей.

Метою дослідження є визначення впливу державного фінансування сфери культури на процеси формування і розвитку сталого суспільства, зокрема суспільної свідомості українців. У статті систематизовано існуючі механізми фінансування сфери культури в країнах світу та безпосередньо в Україні; з'ясовано ефективність та аргументовано доцільність тих чи інших джерел фінансування культури та мистецтва.

В економічній теорії від початку дискусії про економіку культури і досі не вирішено питання щодо особливості культурних продуктів з точки зору підходів до ціноутворення, методів просування і взагалі функціонування ринку культурних благ. Побуває

думка, що ринок культурних товарів нічим не відрізняється від ринку традиційних товарів та послуг, що культурні блага, як і всі інші, мають споживчу цінність і обираються споживачем відповідно до його потреби, вартості та бюджету споживача. Якщо розглядати культурні блага лише з цієї позиції, то ні про які особливості ринку культурних продуктів не може бути й мови.

Але, як показує сьогоднішня ситуація, таке одностороннє судження про ринок культурних благ є хибним. Якщо розглядати користь від картини будь-якого художника тим, що вона "загороджує дірку на стіні", то, звичайно, не має значення, що на ній намальовано і ким. Тому достатньо порахувати собівартість картини і встановити звичайну ціну. На практиці ми спостерігаємо дивні, з точки зору традиційної економіки, речі. За товари, на виготовлення яких витрачено однакову кількість матеріалів та часу, люди готові платити ціну, яка може відрізнитися в десятки, а то й сотні разів. Звідси постають питання стосовно того, чому так відбувається, що в такій ситуації є фактором ціноутворення, що являють собою культурні цінності та культурні блага, яким чином продукти культури можуть впливати на свідомість як окремо взятої людини, так і на суспільство в цілому та ін.

Віддавна світ ціннісних переживань перебував у центрі філософських досліджень, головним чином у його етичних, естетичних та релігійних проявах. Опис цінностей зустрічаємо вже в стародавніх літературних джерелах. З давніх часів в уявленні людини поняття цінності спочатку асоціювалось лише з практичною корисністю речей. Вважалося, що річ, яка викликає до себе інтерес з боку людини чи суспільства, є цінністю. Наприклад, склянка, будучи засобом для пиття, тим самим є корисною для людини і тому є матеріальною цінністю. Відповідно до цього склянка має споживчу вартість

і як продукт людської праці – економічну цінність. Але, якщо звичайна склянка прикрашена оригінальними елементами, вона може стати предметом мистецтва та нести в собі естетичну цінність.

В процесі розвитку людини та суспільства статус цінностей почав визнаватися за духовними явищами. Важливу роль у ціннісному ставленні до дійсності відіграють емоційні переживання, пристрасті. Завдяки емоційному переживанню відбувається внутрішнє освоєння життєвих ситуацій, надається їм особистісний смисл. Саме з емоційного ставлення виникає відчуття значимості явищ, суб'єктивне поцінування їх. У свою чергу цінності надають емоціям глибини, значущості, перетворюючи їх у стійкі почуття. Об'єднані в єдиний комплекс потреби, інтереси й емоційні переживання утворюють єдиний феномен цінності [5].

Наявність багатьох людських потреб і способів відчуття пояснює існування різних оцінок: те, що для одного становить велику цінність, для іншого може взагалі не бути цінністю. Ґрунт для постановки проблеми цінностей заклав ще І. Кант. Саме він показав істинну відмінність між предметами чуттєвого досвіду та надчуттєвими предметами, тобто розмежував поняття буття і блага [6].

Роль цінностей в житті людини стала очевидною після того, як Ф. Ніцше показав відмінність цінностей і принципів їх організації стосовно різних історичних епох і різних людських спільнот. І справді, один і той самий предмет, одна і та сама подія залежно від історичної ситуації, стосовно інтересів різних груп людей може мати, а може не мати цінності. Для голодного вища цінність – хліб [7].

Наприкінці минулого століття, коли закладалися підвалини державності нового типу, проблеми духовного становлення особистості і загалом суспільства стали осо-

бливо загостреними й актуальними. Чільне місце серед них займає проблема збереження і розвитку духовної культури нації.

Підвищення рівня духовності суспільства, вдосконалення культури – не самоціль, а необхідна умова формування гармонійної особистості, подальшого зміцнення матеріальних і духовних основ сучасного життя, подолання негативних явищ, що знайшли відображення у девальвації соціальних і моральних цінностей, падінні інтересу до суспільних справ, проявах бездуховності, скептицизму, злочинності та корупції. Ядерні та екологічні апокаліпсиси, національні відродження і націоналізм, різноманітний, строкатий плюралізм способів життя, мети, стилів, краса тіла на конкурсах і олімпіадах, смерть наркоманів та алкоголіків, самовідданість трибунів і безглуздя терористів, мільярди біт інформації, що потрапляє в вуха і очі через телекрани, паморочить голови та розворушує мозок, впливає на загальну свідомість суспільства, визначає місце людини в цьому суспільстві, формує його ставлення до суспільства та подій, які в ньому відбуваються, та спонукає людину до певних дій [8].

Невідповідність індивідуумів певним духовним якостям призводить до руйнування суспільства. Занепад духовності призводить до деградації людини. Цьому сприяють пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства, послаблення виховної роботи з боку органів виконавчої влади, закладів освіти і культури. Сучасне суспільство переживає так звану “кризу особистості” – втрату тих внутрішніх обмежень і доброчесності, котрі не дають людському соціуму впасти у безодню своїх темних інстинктів. Люди чим далі, тим більше беруть участь у гонитві за сьогodenними цілями, за речами, суспільство у безглуздому накопиченні переходить всі розумні межі, забирає час, нерви, сили. Наша цивілізація – грошово-речова. На жаль,

ознакою прискороеного розвитку цивілізації є відставання і занепад духовності.

Сучасний технічний прогрес разом із економічним зростанням підвищує рівень життя та надає людям більше можливості для більш якісного використання вільного часу. Але люди здебільшого виявляються невідготовленими до самостійного вибору якісного культурного продукту, тому в своєму культурному споживанні вони надають все більше повноважень виробнику, а той, в свою чергу, віддає перевагу створенню культурних благ, націлених на максимальну віддачу від масштабу, таких як кіно, популярна музика тощо. Пріоритет, як підкреслював Т. Скитовський (Т. Scitovsky), надається “комфорту сприйняття” за рахунок більш інтенсивного задоволення, яке людина отримує, пізнаючи щось нове та відчуваючи інтелектуальне й емоційне напруження. Науковець зазначав, що розвинутий смак є, по суті, суспільним благом, існування якого призводить до чисельних зовнішніх ефектів. Таким чином, можна зробити висновок, що суспільна потреба в розвитку смаку значно перевищує її ринкову оцінку і, відповідно, виробництво культурних благ, які спрямовані на розвиток смаку, повинні субсидуватися [4].

Тому останні десятиріччя ключовим питанням економіки культури, яке потребує теоретичного обґрунтування, залишається питання державної фінансової підтримки галузі культури та мистецтва, а також роль держави в збереженні та розвитку культурного простору країни, формуванні національної самосвідомості та самовизначеності.

В одній зі своїх робіт В. Музейчук [9] звертає увагу на те, що більшість дослідників з економіки культури поділяють точку зору щодо необхідності державної підтримки культури, але час від часу з'являються публікації, які жорстко критикують цю точку зору, аргументуючи свою позицію тим, що

державна підтримка культури спрямована лише на фінансування естетичного задоволення багатіїв, рішення про надання державного фінансування культурних проєктів приймають чиновники виходячи з їх власних переваг, державна підтримка спричиняє культурі більше шкоди, ніж користі тому, що пригнічує творчу активність.

Існування таких діаметрально протилежних точок зору знаходить своє відображення в типології фінансових систем в галузі культури: перший – Англо-саксонський тип фінансування сфери культури, здійснюється лише за рахунок зборів та пожертв. Такий тип фінансування переважно спостерігається в США та Великобританії; другий тип фінансування сфери культури – модель континентальної Європи, має характер змішаного чи багатоканального фінансування. Ця модель характеризується тим, що поряд із приватним, благодійним фінансуванням сфери культури, дуже велика частка фінансування сфери культури йде за рахунок держави. Його застосовують всі європейські країни [7].

В Україні також застосовують другу модель фінансування, але, на превеликий жаль, роль державної підтримки культури дуже мала. Коштів, які виділяються з бюджетів різних рівнів, вистачає лише на фінансування мізерних зарплат працівникам культури та на підтримку споруд, які належать державним установам культури.

Аналізуючи розвиток та сучасний стан економіки культури України, треба брати до уваги, що у держави своя особлива доля, яка зумовлена усім ходом її становлення як історичної індивідуальності. У такій індивідуальності України втілений дух її народу, його національна самосвідомість, самобутність та неповторність власного складного, суперечливого, яскравого і трагічного соціального, духовного досвіду. Міра розвитку духовної культури визначається мірою розвитку сут-

нісних цінностей людини, багатогранністю і багатоваріантністю форм самореалізації її духовного потенціалу, індивідуального самоствердження. Реалізація незатребуваного на практиці духовного потенціалу особистості органічно взаємопов'язана зі створенням у суспільстві різнобічних умов для забезпечення духовної свободи людей, зокрема свободи їхніх духовних дій як необхідної умови для здійснення об'єктивно зумовленої відмінності творчих можливостей кожного, зміцнення втраченої у минулі роки самоцінності особистості, етнічної індивідуальності, що є основою динамічного саморозвитку, саморегулювання цінностей духовної культури [5, 12].

Якщо ми звернемося до історії нашої країни та народу, то побачимо, що з того часу, як занепала Київська Русь, зберігати культурну спадщину, традиції та національну самосвідомість ставало дедалі важче. Загарбники не лише шматували українські землі, а й намагалися стерти нашу родову пам'ять, нашу самосвідомість, духовність, нашу історію та культуру, занепасти нашу мову, яка є душею народу, розділяли нас та змушували повірити, що ми не є нація, а лише "молодший брат" великого "братнього" народу. Нас постійно примушували думати, що ми є людьми другого сорту. Багато століть нашому волелюбному народу насаджували правителів, без яких, начебто, ми приречені на загибель. Всі ці зміни провадились в життя за допомогою різноманітних важелів, починаючи від законодавчих і закінчуючи фінансовими.

Хочемо ми того чи ні, але треба визнати, що культура відтворюється, акумулюється та трансформується реальними людьми, інститутами та організаціями, які функціонують в межах реально існуючої економічної системи. Тому, як тільки питання відтворення і трансляції в суспільстві існуючих цінностей, традицій та норм, їх

збереження і формування суспільної свідомості знаходять своє реальне відтворення в інституційному середовищі, то відразу функціонування сфери культури потрапляє з поля зору філософів та культурологів до пильної уваги економістів. Відсутність достатнього рівня фінансування сфери культури з боку держави призводить до викривлення, а іноді, до спаплюження справжніх національних культурних цінностей на користь антицінностей, які формуються та нав'язуються суспільству окремими олігархічними кланами з метою отримання власної вигоди та надприбутків. Ці явища ми спостерігаємо майже в усіх напрямках культури України: кіно, телебачення, театр, суспільні заклади, заклади відпочинку, навіть освіта та мистецтво. На жаль, не завжди благодійники, спонсори та меценати мають високу мораль та відповідальність, спрямовану на відродження та розвиток національної культурної спадщини, збереження традицій і підвищення соціальної суспільної свідомості, заснованої на християнських цінностях, які упродовж тисячоліть лежали в основі нашої національної самовизначеності та самосвідомості.

Треба визнати, що останні роки ми спостерігали, як державна політика в сфері культури, за допомогою приватних ЗМІ, була спрямована лише на маніпулювання громадською думкою та роздмухування міжнаціональної ворожнечі. Телевізійні канали та друковані ЗМІ формували суспільну думку вигідну тим чи іншим олігархічним кланам і, як результат, створювали повне непорозуміння в українському суспільстві.

Враховуючи сучасні реалії, націленість сучасного українського суспільства на впровадження принципів демократії, свободи слова та свободи вибору, на перший погляд може здаватися, що вплив державних інституцій на культуру буде лише стримувати ці процеси. Але, якщо більш

детально проаналізувати ситуацію, яка склалася в Україні, можна зробити висновки, що бюджетне фінансування культури в Україні не відповідає навіть встановленим законами України нормам.

Як зазначає І. Ігнатченко [10], в Україні дуже гостро стоїть питання законодавчого та практичного стимулювання створення, забезпечення та розповсюдження національного культурного продукту з метою задоволення духовних потреб українського суспільства та подолання домінування закордонного продукту в культурному просторі України. Згідно з оцінками експертів, українська музика в радіоефірі та на ринку аудіозапису становить 15–18%, а пропозиції українських гастролей – 10–15% від закордонних пропозицій. Українські кінофільми рідко з'являються в кінопрокаті тому, що виділених в державному бюджеті коштів не вистачає на виробництво національних фільмів навіть для забезпечення законодавчо встановленої квоти – 30% від загального кінопрокату.

Фінансування галузі культури в Україні постійно здійснювалось за залишковим

принципом. Так, за даними Міністерства культури України розмір фінансування на 2014 р. становив 0,56% від загальної суми бюджету держави [10].

За даними інтерактивної бази статистичних даних OECD Stat, питома частка витрат на рекреацію, культуру і релігію в загальному обсязі державних витрат коливається від 0,34% в Японії до 3,5% в Іспанії (рис. 1).

Розглядаючи розмір фінансування культури в Україні відносно ВВП, доводиться констатувати, що в 2013 р. він становив 0,17%. Для порівняння візьмемо дані, що спираються на інформацію з відкритих статистичних джерел щодо фінансування культури в міжнародному розрізі [9]. Найбільш високі обсяги державної підтримки за статтею “культура та рекреація” в докризовий період спостерігалась (% ВВП) в: Данії – 1,6; Франції – 1,5; Ізраїлі – 1,4; Чехії – 1,3 та скандинавських країнах. Проте наслідки світової фінансової кризи відбилися на фінансовій підтримці сфери культури. Багато європейських країн у 2009–2010 рр. взяли

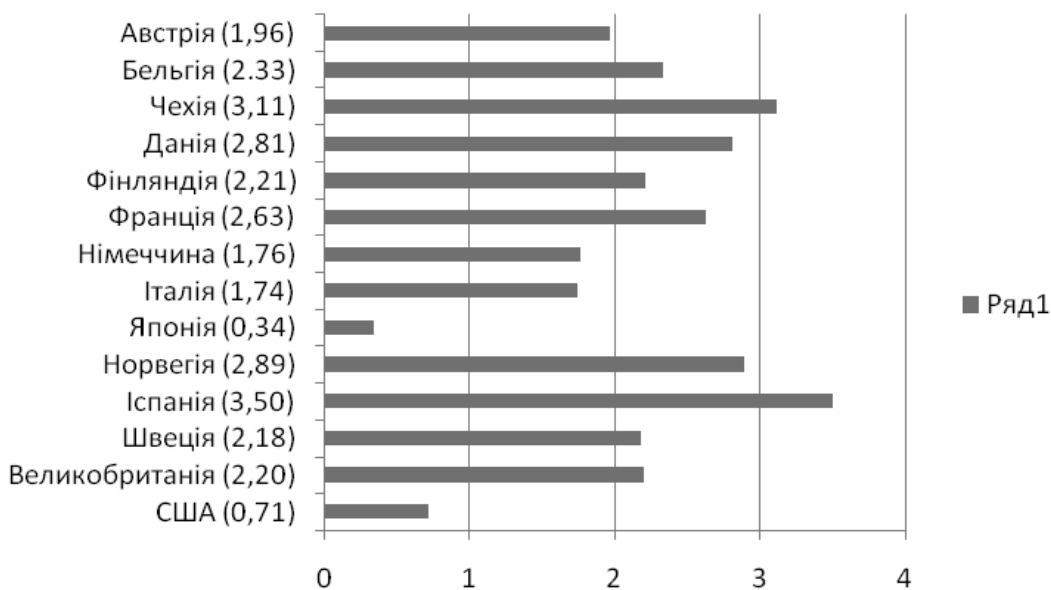

Рис. 1. Частка видатків на рекреацію, культуру та релігію у загальному обсязі державних видатків в окремих країнах (у %, 2010)*

* Побудовано на основі [11].

курс на скорочення обсягів державного фінансування культури та мистецтва в зв'язку зі зниженням бюджетних видатків та боротьбою з дефіцитом бюджету [10].

Отже, питання державної підтримки культури дуже гостро стоїть на порядку денному в багатьох країнах світу, і Україна не є виключенням. Але слід зазначити, що у нас найнижчий рівень фінансування культури порівняно не тільки з європейськими країнами, а навіть з Росією. Таке становище справ в системі фінансування культури в Україні повністю знищує основні засади відтворення та збереження національних культурних цінностей, формування національної ідентичності громадян України і тому може розцінюватись як пряма загроза національній безпеці.

На початку XXI століття ми спостерігаємо результати ганебної державної політики України в галузі культури. Передусім йдеться про інформаційну війну, яку Україна програла Росії разом із відсутністю заходів популяризації національної культури, викривленням історичної правди щодо Української держави та українського народу.

Україна постала перед серйозним викликом збереження державності в цілому і її відбудови на принципах демократії, верховенства права і свободи кожного громадянина України. Це потребує колосальних зусиль керівництва держави і кожного громадянина. Країна потребує реформування в усіх напрямках державного устрою, боротьби з корупцією в усіх ланках влади, реформ судової системи, системи органів правопорядку, національної безпеки і оборони, охорони здоров'я, галузі енергетики та енергозбереження і т. ін. Серед розмаїття пріоритетних напрямів відбудови країни, на наш погляд, реформування галузі культури та її фінансування також мають бути серед першочергових завдань уряду. Треба відмітити позитивний момент, що в Коалі-

ційній угоді нового парламенту VIII скликання відведено розділ щодо реформування в напрямку культурного простору, інформаційної політики та національної пам'яті. Протягом 2015 р. заплановано провести низку заходів і законодавчих ініціатив, спрямованих на створення нових, сприятливих умов для захисту та розвитку національного культурного простору, відтворення та розповсюдження нового національного культурного продукту, оновлення, оптимізації, модернізації та створення державної підтримки інноваційної діяльності музеїв, бібліотек, архівів та книжкових фондів [12].

Залишається сподіватись, що курс на євроінтеграцію, який задекларували Президент, новий уряд та Верховна Рада України, торкнеться змін в напрямку культурної політики, а саме збереження культурної спадщини, підтримки національної культурної активності, розширення культурного простору України та донесення національних культурних цінностей, їх різновиду за межі держави. Крім того, фінансування має бути спрямовано на інновації в організації доступу до національних культурних досягнень з метою створення можливості більшій кількості людей отримати доступ через мережу Інтернет до колекцій музеїв, бібліотек та інших культурних фондів.

Таким чином, сферу культури важливо розглядати з двох позицій: з позиції економічної теорії – як галузь, яка спрямована на створення культурного продукту, котрий можна купувати та продавати; з позиції теорії фінансів – це вплив створених культурних продуктів на моральний та духовний розвиток людини, її світогляд, ставлення до навколишнього світу та подій, які відбуваються. Іншими словами, фінансування сфери культури можна розцінювати як інвестування в майбутнє нації та держави. Тому, вважаємо, що подальше, більш глибоке вивчення питання впливу економічної складової на фор-

мування та розвиток загальної суспільної свідомості, і як наслідок, економічного зростання суспільства, та необхідність державної підтримки галузі культури повинно бути серед першочергових питань досліджень в економічній теорії, які заслуговують на увагу провідних фахівців України та світу.

Література

1. Baumol W. *Performing Arts: The Economic Dilemma* / W. Baumol, W. Bowen. – New York : The Twentieth Century Fund, 1966.

2. Рубинштейн А.Я. Экономический анализ “болезни цен” опекаемых благ в сфере культуры / А. Я. Рубинштейн. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mognovse.ru/wob-paneuropejskaya-visshaya-shkola-bratislava-ekonometrichesk.html>.

3. Европейская культура: XXI век / под ред. Е. В. Водопьяновой. – М. ; СПб. : Нестор-История, 2013. – 480 с.

4. Scitovsky T. *What's wrong with the arts is what's wrong with society* / Scitovsky Tibor // *American Economic Review*. – 1972. – № 62. – P. 62–69.

5. Новожилов Б.В. Духовна культура як чинник формування іміджу політичного лідера : автореф. дис. ... канд. політ. наук / Новожилов Борис Валерійович; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 22 с.

6. Кант И. *Критика практического разума: в 6 т.* / И. Кант. – 2-е изд. – М. : Мысль, 1963–1966. – Т. 4, ч. 2. – СПб. : Наука, 2005. – 528 с.

7. Ницше Ф. *Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей* / Ф. Ницше. – М. : Азбука, 2014. – 448 с.

8. Алексеева Т. Проблемы унаследования духовных идеалов в современной культурной жизни Украины / Т. Алексеева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://uadocs.exdat.com/docs/index-183389.html?page=12>.

9. Музычук В.Ю. Должно ли государство финансировать культуру? / В.Ю. Музычук. – М. : Ин-т экономики РАН, 2012. – 60 с.

10. Игнатченко И. Г. Доктринальные основы становления и развития культурно-управленческого цикла в Украине / И. Г. Игнатченко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.jurnal.org/articles/2014/uri79.html>.

11. Статистична база даних OECD.Stat [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SNA_TABLE11.

12. Верховна Рада України VIII скликання. Коаліційна угода 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://obozrevatel.com/politics/83270-koalitsionnoe-soglashenie.htm>.

References

1. Baumol, W., Bowen, W. (1966). *Performing Arts: The Economic Dilemma*. New York: The Twentieth Century Fund.

2. Rubinstein, A. Y. *Ekonomicheskij analiz 'bolezni cen' опекаемых благ v sfere kul'tury* [Economic analysis of the “disease of prices” of patronized benefits in the field of culture]. Available at: <http://mognovse.ru/wob-paneuropejskaya-visshaya-shkola-bratislava-ekonometrichesk.html> (accessed 8 February 2015) [in Russian].

3. Vodop'janova, E. V. (Ed.) (2013). *Evropejskaja kul'tura: XXI vek* [European culture: XXI century]. Moscow, St. Petersburg: Nestor-Istorija [in Russian].

4. Scitovsky, T. (1972). *What's wrong with the arts is what's wrong with society*. *American Economic Review*, 62, 62–69.

5. Novozhylov, B.V. (2010). *Duhovna kul'tura jak chynnyk formuvannja imidzhu politychnogo lidera* [Spiritual culture as a factor in shaping the image of a political leader]: thesis. Kyi'v [in Ukrainian].

6. Kant, I. (2005). *Krytyka praktycheskogo razuma* [Critique of practical reason] (2-nd ed.). (Vol. 4). St. Petersburg: Nauka [in Russian].

7. Nycshe, F. (2014). *Volya k vlasti. Opyt pereotsenki vsekh tsennostey* [The will to power. Experience the revaluation of all values]. Moscow: Azbuka [in Russian]

8. *Alekseeva, T. Problemy unasledovaniya duhovnyh idealov v sovremennoj kul'turnoj zhizni Ukrainy [Problems of the inheritance of spiritual ideals in modern cultural life of Ukraine]. Available at: <http://uadocs.exdat.com/docs/index-183389.html?page=12> (accessed 2 February 2015).*
9. *Muzychuk, V. J. (2012). Dolzhno li gosudarstvo finansirovat' kul'turu? [Should the state finance the culture?]. Moscow: Institut jekonomiki Rossijskoj akademii nauk [in Russian]*
10. *Ignatchenko, I.G. Doktrinal'nye osnovy stanovlenija i razvitija kul'turno-upravlencheskogo cikla v Ukraine [Doctrinal bases of formation and development of cultural management cycle in Ukraine]. Available at: <http://www.jurnal.org/articles/2014/uri79.html> (accessed 5 February 2015).*
11. *Statystychna baza danyh OECD.Stat [The statistical database OECD.Stat]. Available at: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SNA_TABLE11 (accessed 3 February 2013).*
12. *Verhovna Rada Ukrai'ny VIII sklykannja. Koalicijna ugoda 2014 [Verkhovna Rada of Ukraine VIII convocation. Coalition agreement 2014]. Available at: <http://obozrevatel.com/politics/83270-koalitsionnoe-soglashenie.htm>*